

Polazišne osnove uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja u škole

UVOD

Polazišne osnove GOOD Inicijative formalizirani su iskaz organizacija civilnog društva koje su od 2008. godine okupljene u Inicijativu za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovni sustav (GOOD Inicijativa). Kroz taj vremenski period, organizacije uključene u rad GOOD Inicijative kontinuirano su radile na poboljšanju obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu.

GOOD Inicijativa provela je istraživanja o znanjima i stavovima učenika i mladih o društvenim i političkim procesima, doprinijela razvoju nacionalnih dokumenata koji definiraju nastavni plan i program GOO-a, sudjelovala u aktivnoj provedbi Građanskog odgoja i obrazovanja u školama, kako u eksperimentalnom programu šk. god. 2013./2014. tako i u redovnim aktivnostima škola, te sudjelovala u političkim procesima, organizaciji i provedbi stručnih i senzibilizacijskih edukacija iz ovoga područja.

Ova polazišta odražavaju vrijednosti koje organizacije okupljene u GOOD Inicijativu zastupaju, oko kojih se okupljaju te koje smatraju neizostavnim dijelom svake vrste obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo odnosno građanskog odgoja i obrazovanja. Te vrijednosti su: izgradnja održivog mira i socijalne pravde, poštivanje ljudskih prava, zabrana diskriminacije, rodna ravnopravnost i ravnopravnost svih ljudi, razumijevanje i prihvaćanje različitosti, međukulturalno razumijevanje, pravna, socijalna, radna, zdravstvena i obrazovna sigurnost svih ljudi, održivi društveni i ekonomski razvoj, razumijevanje lokalnih i svjetskih društvenih odnosa i političkih procesa, inicijativa, aktivnost i poduzetnost građana, kritičko mišljenje te sudjelovanje građana u javnim politikama i procesima donošenja odluka.

Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja koja ne provodi sustavno građanski odgoj i obrazovanje te nema razvojnu viziju i jasno definiran plan kako ovaj sadržaj utemeljen na specifičnim vrijednostima demokracije i zaštite ljudskih prava i sloboda te praćen specifičnom metodikom participativnog poučavanja i iskustvenog učenja, kvalitetno integrirati u postojeći ili reformama izmijenjen obrazovni sustav.

Zašto GOOD inicijativa?

Organizacije okupljene u GOOD Inicijativu su kroz višegodišnji rad i suradnju s školama i drugim dionicima iz odgojno-obrazovnog sustava prepoznale važnost zagovaranja uvođenja kvalitetnog i sustavnog GOO-a. Potreba za aktivnim angažmanom organizacija civilnog društva u ovom području proizlazi iz trenutne situacije u kojoj, unatoč jasnim pokazateljima kako je građanski odgoj i obrazovanje potreban u školama, mjerodavnim institucijama fokus obrazovne politike nije usmjeren na njegovo uvođenje.

Važnost prepoznavanja ovih dionika od strane donositelja odluka u svrhu podupiranja i osiguravanja potrebnih uvjeta za daljnju organizaciju neformalnih programa za obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo prepoznato je i od strane Vijeća Europe. Naime, u Povelji o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju za ljudska prava iz 2010.

godine¹ nevladine se organizacije i organizacije mladih navode kao značajni dionici u obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju za ljudska prava putem sustava neformalnog obrazovanja.

ŠTO JE GOO?

S razvojem međunarodne zajednice i međunarodnih institucija nakon Drugog svjetskog rata te s usvajanjem dokumenata kao što su "Opća deklaracija o ljudskim pravima", dolazi do konsenzusa da bi se odgoj i obrazovanje trebali temeljiti na globalno prihvaćenim vrijednostima. Produblivanjem procesa europskih integracija, ljudska prava te obrazovanje o, za i kroz ljudska prava se nameću kao jedan od ključnih referentnih okvira za daljnji politički dijalog. Takva vrsta obrazovanja i poduzimanje napora u svrhu stvaranja europskog i globalnog građanstva, dovodi do brojnih rezolucija europskih institucija koje uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo vide kao prioritet u procesima obrazovnih reformi.²

Pojam građanski odgoj i obrazovanje koristimo kao generički pojam koji objedinjuje sve vrste formalnog i neformalnog obrazovanja za ljudska prava, mir, demokraciju i aktivno građanstvo. U tome smislu, pojam građanski odgoj i obrazovanje ustaljen je u Hrvatskoj, ali nipošto ne i jedini.

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo definirano je prema Svjetskom programu za obrazovanje za ljudska prava Ujedinjenih naroda kao "edukacije, treninzi i informacije čiji je cilj izgradnja univerzalne kulture ljudskih prava."³ Pritom obrazovanje za ljudska prava ne promiče samo znanje o ljudskim pravima i mehanizme njihove zaštite, već nastoji razviti i vještine koje su potrebne za promociju, primjenu i zaštitu ljudskih prava u svakodnevnim situacijama. Na taj način se utječe na razvoj stavova i vještina i radi na demokratizaciji društva i širenju ideje odgovornog i aktivnog demokratskog građanina.

Građanski odgoj i obrazovanje jedan je od temeljnih stupova demokratskog društva. Izostanak tog važnog i djelotvornog elementa društvenog razvoja dovodi u pitanje samu demokraciju i njena načela. Stavljanje ljudskih prava i aktivnog sudjelovanja građana u okvire obrazovnog sustava čini društvo pluralističkim, aktivnim, inkluzivnim i otvorenim, a njegove građane i građanke odgovornim i punopravnim članovima zajednice, sposobnima donositi informirane i promišljene odluke o važnim pitanjima za društvo u kojem žive i djeluju. Uključivanje građanskog odgoja i obrazovanja u sve razine obrazovnog sustava izravno utječe i na razinu sudjelovanja mladih u društvu te na njihovu participaciju u procesima donošenja odluka, predstavljajući tako jedan od važnijih preduvjeta za poticanje društvenog angažmana mladih

¹ <http://www.azoo.hr/images/razno/povelja.pdf>

² Vijeće Europe „Preporuka br. R(85)7 o poučavanju i učenju o ljudskim pravima u školama” (1985.), Vijeće Europe „Preporuka o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo” (2002.), „Povelja Vijeća Europe o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo te odgoju i obrazovanju za ljudska prava (2010.), Europska Komisija „Memorandum o cjeloživotnom učenju” (2000.), „Europski referentni okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje”, „Zajednička europska načelima za učiteljske, odnosno nastavničke kompetencije i kvalifikacije”

³ http://www.ohchr.org/Documents/Publications/WPHRE_Phase_2_en.pdf

Nužnost i opravdanost uvođenja GOO-a u Hrvatskoj

Današnje društvo traži odgovore na nove potrebe s kojima se susreće, opadanja povjerenja građana u institucije i nezainteresiranosti mladih i odraslih za društveno-političke procese, masovnih migracija i porasta pluralnih društava, globalizacije, krize okoliša, međunacionalnim i međuetničkim netrpeljivostima, porasta nasilja, terorizma i prijetnji globalnome miru. Brojna istraživanja o stavovima, vrijednostima i znanjima mladih u Hrvatskoj koja su provedena posljednjih godina pokazuju i zabrinjavajuću razinu nepoznavanja vlastitih prava i odgovornosti, načina funkcioniranja institucija vlasti kao i sklonost prema autoritarnim i nedemokratskim postupcima u određenim situacijama.

Jedno od prvih istraživanja provedeno na ovome području bilo je u sklopu projekta "Mir i ljudska prava za hrvatske osnovne škole".⁴ Istraživanje je pokazalo da i nastavnici i ravnatelji i roditelji imaju pozitivan stav prema uvođenju neke vrste obrazovnih sadržaja u škole koji se odnose na prava djeteta i ljudska prava, nenasilno rješavanje sukoba i zaštitu okoliša, no istovremeno je samo je manje od 5% smatralo da osnovne škole trebaju kod učenika promicati političku pismenost.

Od 2000-ih na ovamo provedena su brojna istraživanja o stavovima i znanjima učenika i mladih o ljudskim pravima i političkoj pismenosti. Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2005. godine proveo je istraživanje o znanjima i stavovima o ljudskim pravima, demokraciji i građanstvu na uzorku od oko 1 300 studenata završnih godina Sveučilišta i Veleučilišta u Zagrebu i Rijeci. Rezultati su potvrdili da studenti, osobito učiteljskih fakulteta, nedovoljno poznaju područje ljudskih prava, europski sustav zaštite ljudskih prava i pravne norme koje određuju njihova prava i odgovornosti tijekom studija.

Prema istraživanju "Mladi i ljudska prava u Hrvatskoj"⁵ mladi u Hrvatskoj visoko prihvaćaju ljudska prava na načelnoj razini, no u konkretnim životnim okolnostima pokazuju znatno veće nepoznavanje zbilje i međusobno nesuglasje. Istraživanje o političkoj pismenosti i stavovima o pristupanju Hrvatske Europskoj Uniji među učenicima završnih razreda srednjih škola⁶, koje su 2009. godine proveli GONG i Fakultet političkih znanosti, ukazuje na nisku političku pismenost mladih koji ne razumiju osnovne političke pojmove, razočaranje političkom situacijom te postojanje nedemokratskih stavova kod dijela mladih. Svega 55% učenika/ica zna što je Ustav Republike Hrvatske, a jednak je postotak upoznat s činjenicom da je politički sustav u Hrvatskoj parlamentaran. Čak 40,8% mladih srednjoškolaca se slaže u potpunosti s tim da bi Hrvati u Hrvatskoj trebali imati veća prava od pripadnika drugih naroda, dok se njih 30,1% izjašnjava kako bi Ustavom Hrvatsku trebalo definirati kao državu isključivo hrvatskog naroda. I druga recentna istraživanja⁷ pokazuju da mladi nemaju potrebna znanja o osnovnim

⁴ Spajić-Vrkaš, Vedrana. *Peace and Human Rights for Croatian Primary Schools*. Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.

⁵ Baranović, Branislava i Ilišin, Vlasta (2004): Mladi i ljudska prava u Hrvatskoj - Sociologija sela, Zagreb, 165/166 (3/4) 339 - 361

⁶ GONG (2011) „Odgaja li škola dobre građane? – Studija o političkoj socijalizaciji hrvatskih srednjoškolaca“

⁷ Spomenuta istraživanja odnose se na:

- Mladi u vremenu krize, Institut za društvena istraživanja, 2013.
- Odgaja li škola dobre građane? Studija o političkoj socijalizaciji hrvatskih srednjoškolaca, GONG i Fakultet političkih znanosti, 2011.
- Ljudska prava u osnovnim školama, Centar za ljudska prava, 2009.
- Učiti za mir, Centar za mirovne studije, 2009.

pojavama i pojmovima vezanima uz demokraciju, građansko sudjelovanje i demokratsko društvo. Prema istraživanju IDIZ-a "Mladi u vremenu krize" iz 2013. godine⁸, iako većina mladih u Hrvatskoj prihvaća temeljne vrijednosti hrvatskog Ustava, imaju izrazito slabo povjerenje u određene institucije poput političkih stranaka, vlade i parlamenta te vrlo slabo sudjeluju u društvenom i političkom životu. Isto je istraživanje (Ilišin i sur. 2012.) pokazalo kako su mladi tradicionalniji od svojih roditelja, kako je netolerancija prema Srbima i Romima veća kod mladih nego u vrijeme rata kod odraslih te da je izražena netolerancija prema seksualnim manjinama.

Stavovi učenika/ca i nastavnika/ca koje je obuhvatilo Istraživanje centra za ljudska prava (2009.) pokazali su da većina učenika smatra da odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava, s osobitim naglaskom na odgoju za mir i nenasilje, treba biti intenzivnije prisutno u osnovnim školama. Stavovi učenika/ica, nastavnika/ica i ravnatelja/ica pokazali su kako postojeće osnovnoškolsko obrazovanje (na razini sustava, škole i razreda) nedovoljno pridonosi realizaciji ciljeva obrazovanja za demokratsko građanstvo. Sadržajna analiza udžbenika pokazala je kako udžbenici u cjelini zagovaraju vrijednosti u skladu s načelima ljudskih prava te daju korektan prikaz različitih skupina, ali pojedine skupine nisu zastupljene npr. osobe s invaliditetom. Istovremeno, udžbenici ne daju dovoljno informacija o demokratskom političkom sustavu te nedovoljno potiču na "vježbanje demokracije", građanski aktivizam i djelovanje za opće dobro. Analitička i normativna studija Centra za mirovne studije (2011.) iskazuje nužnost sustavnog uključivanja odgoja za mir i nenasilje u obrazovni sustav kroz stupnjeviti i evaluirani proces uvođenja te ističe važnost paralelnog zalaganja za demokratizaciju rada samih odgojno-obrazovnih ustanova.

Pored toga, Istraživanje o eksperimentalnoj provedbi građanskog odgoja i obrazovanja u šest osnovnih škola školskoj godini 2012./2013. Mreže mladih Hrvatske u suradnji s Istraživačko-obrazovnim centrom za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,⁹ potvrdilo je interes učenika za sadržaje iz područja građanskog odgoja i obrazovanja, ali i još jednom ukazalo na nedostatke. Podatak kako dvije petine ispitanih učitelja i nastavnika tijekom svog nastavničkog staža do tada nije uopće obrađivalo teme iz GOO-a i njemu srodnih područja, ukazuje na to da se novi sadržaji u hrvatski odgojno-obrazovni sustav ne uvode planski, sustavno i pripremljeno. Rezultati istraživanja prepoznaju potencijal kurikulumu za poticanje odgovarajućih promjena na individualnoj i institucionalnoj razini, poboljšanje odnosa između učitelja/nastavnika i učenika, ali i između samih učenika.¹⁰

U sklopu međunarodnog projekta International Social Survey Programme u siječnju 2015. godine provedeno je istraživanje koje je za cilj imalo ustanoviti, opisati i interpretirati demokratske vrijednosti, stavove i obrasce ponašanja građana/ki Hrvatske. Istraživanje koje je proveo Institut za društvena istraživanja u suradnji s GOOD Inicijativom, potvrdilo je nalaze proteklih istraživanja o nedovoljnoj razini poznavanja političkog sustava RH, sklonosti ka relativizaciji zaštite prava i sloboda te visok stupanj nepovjerenja prema državnim institucijama. Rezultati ovog istraživanja dodatno naglašavaju i nezainteresiranost za aktivnim sudjelovanjem u demokratskom društvu. Participaciju prepoznaju kao građansko pravo, ali ne

⁸ Ilišin Vlasta, Bouillet Dejan, Gvozdanović Anja & Potočnik Dunja (2013) „Mladi u vremenu krize“, Institut za društvena istraživanja & Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb

⁹ Spajić-Vrkaš, Vedrana "Eksperimentalna provedba kurikulumu Građanskog odgoja i obrazovanja - Istraživački izvještaj"

¹⁰ Spajić-Vrkaš, "Eksperimentalna provedba", 100.

i kao važno obilježje uloge građanina. Tako primjerice samo 10,7% ispitanika smatra da je biti aktivan u političkim ili društvenim udrugama poželjna karakteristika dobrog građanina.

Posljednje istraživanje o političkoj pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj nacionalnog reprezentativnog uzorka od 1146 ispitanika/ca provedeno je u travnju i svibnju 2015. godine. Istraživanjem je obuhvaćeno nekoliko dimenzija: 1) politička znanja, 2) politički stavovi i vrijednosti, 3) ocjena zastupljenosti određenih tema u školskom programu i međuljudski odnosi u školi, te 4) razina participacije i načini informiranja maturanata. Prema rezultatima, ispitanici iskazuju ispodprosječno političko znanje u pogledu temeljnih političkih pojmova, poznavanja ustavno-političkog ustrojstva, a posebno se manjkavom pokazuje njihova politička informiranost (pod političkom informiranosti se ovdje podrazumijeva razina poznavanja aktualnih društvenih i političkih procesa, događanja i aktera). Vrlo se jasno određuju prema formalnoj politici od koje zaziru do te mjere da bi neke političke stranke i ukinuli. Ispitanici/e prepoznaju manjkavosti i deficite školskih programa u obradi gotovo svih društveno i politički relevantnih tema, a poglavito se to odnosi na područje seksualnosti, nacionalnih manjina i kulturne različitosti, demokracije, medija i ljudskih prava.

Sažimajući rezultate ovih istraživanja postaje više nego jasno da je potrebno uložiti veće napore u razvoj građanske kompetencije mladih što je dugoročno nužno potrebno želimo li unaprijediti kvalitetu demokracije i ljudskih prava. Sva istraživanja potvrđuju važnost formalnog srednjoškolskog obrazovanja za izgradnju demokratskog znanja mladih te povezanost nedemokratskih stavova i faktičkog znanja ispitanika o demokratskim institucijama i procesima stoga treba istaknuti da se ne smije zanemarivati važnost kognitivne komponente demokratskih kompetencija kao što ne smijemo zanemariti ni manjak vještina nenasilnog ophođenja između pojedinaca i grupa. Potreban nam je konsenzus o nužnosti postojanja segmenta političkog /građanskog obrazovanja kao bitnog dijela školskog sustava, a koji se temelji na razumijevanju da budućnost demokratskih političkih sustava ovisi o znanjima, umijećima i sposobnostima građana da bi se mogli informirano i odgovorno uključiti u društveni život u čemu je važna uloga i priprema koju mladi dobivaju u odgojno-obrazovnim ustanovama.

DOSADAŠNJI TIJEK PROCESA UVOĐENJA GOO-a U ŠKOLE

Neuspjele reforme, neuspjele inicijative

U posljednjih 25 godina bilo je brojnih pokušaja reformi obrazovnog sustava, kao i brojnih inicijativa za uvođenje nekog oblika obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Prvi Nacionalni program odgoja i obrazovanja o ljudskim pravima s potprogramima za predškolsku, osnovnoškolsku i srednjoškolsku dob te odrasle i medije izrađen je 1998. godine. Međutim, 1999. godine samo je dio Nacionalnog programa ušao u škole. Obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo postalo je sastavnim dijelom Nastavnog plana i programa za osnovnu školu, ali samo kao neobvezna međupredmetna tema. U sklopu priprema za članstvo u Europskoj uniji, što je uključivalo i pitanje promicanja aktivnog građanstva, u Hrvatskoj se stvaraju formalne pretpostavke za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. To se područje uvodi u najvažnije razvojno-strategijske dokumente odgoja i obrazovanja;

Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. — 2010.

Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu — HNOS
Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje — NOK
Strategija za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikuluma,

druge relevantne dokumente kao što su:

Nacionalni program za Rome, 2002.
Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. — 2015.
Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece 2006. — 2012.
Nacionalna politika za Kako su se „stvarali” hrvatski građani? Novo doba ljudskih prava i demokracije u školama promicanje ravnopravnosti spolova 2006. — 2010.
Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva 2006. — 2011.;
Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava 2008. — 2011.
Nacionalni program za mlade 2009. — 2013.
Nacionalni program za mlade 2014. - 2017¹¹.,

a potom i u pravno-normativne akte kojima se regulira područje odgoja i obrazovanja, npr. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2008.*¹²

Postavljajući razvoj kompetencija u središte odgoja i obrazovanja, uvodeći kurikulumski pristup planiranju i programiranju nastave kroz četiri odgojno-obrazovna ciklusa te određujući građanski odgoj i obrazovanje kao obveznu međupredmetnu temu kojom se učenici osposobljavaju „za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge”, NOK-om su stvorene sve formalne pretpostavke za izradu prvoga nacionalnog kurikuluma za građanski odgoj i obrazovanje. Taj je zadatak povjeren Nacionalnom odboru za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo, čiji je rad Vlada RH uspostavila 2010. godine. Nacrt Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja za četiri odgojno-obrazovna ciklusa (od 1. razreda osnovne škole do 2. razreda srednje škole) bio je u lipnju 2011. godine dostavljen na mišljenje velikom broju dionika u formalnom i neformalnom sustavu odgoja i obrazovanja. Na temelju njihovih prijedloga Nacrt je izmijenjen, a završnu je verziju u kolovozu 2012. godine prihvatio ministar znanosti, obrazovanja i sporta te, slijedom toga, donio „Odluku o eksperimentalnoj provedbi kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u 12 osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj”, u trajanju od dvije godine — od početka rujna 2012. do kraja kolovoza 2014., uz obvezu praćenja i vrednovanja procesa provedbe.¹³

Usporedo s prvom godinom mandata Vlade na čelu sa Zoranom Milanovićem, započela je provedba projekta „Novo doba ljudskih prava i demokracije u školama“ koja je omogućila eksperimentalnu provedbu građanskog odgoja i obrazovanja u šest osnovnih i srednjih škola. Ova je inicijativa dobila podršku Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta koje je u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje (AZOO) uvelo eksperimentalni program u još šest škola te potaknulo proces finalizacije Kurikuluma za građanski odgoj i obrazovanje.

¹¹ U NPM-u, u sklopu cilja 1.1 Obrazovati mlade za aktivno građanstvo i nenasilje predviđena je mjera 1.1.1. Stvaranje institucionalnih pretpostavki za razvoj građanske kompetencije kod mladih. Kao jedan od zadataka (2.) u sklopu te mjere predviđeno je „2015/2016. uvesti građanski odgoj i obrazovanje kao obvezni nastavni predmet u 8., razred osnovne škole i 1. i 2. razred srednje škole, te provoditi međupredmetno tijekom cijelog osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja”

¹² Spajić-Vrkaš, „Eksperimentalna provedba”, 2.

¹³ Spajić-Vrkaš, „Eksperimentalna provedba”, 20-21.

Krajem 2013. godine osnovano je Stručno povjerenstvo za izradu modela uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja koje je nakon višemjesečnog intenzivnog rada, na temelju preporuka proizašlih iz eksperimentalne provedbe i stručnih analiza, predložilo svojevrsni model uvođenja ovog sadržaja i metoda u škole.

Nakon što je u lipnju 2014. provedena javna rasprava o predloženom modelu, u kolovozu 2014. ministar Željko Jovanović daje ostavku te ga nasljeđuje Vedran Mornar. Novi ministar obrazovanja okončao je rad Povjerenstva i donio odluku o uvođenju drugačijeg - međupredmetnog modela koji nema stručnu i analitičku podlogu, a pokazao se otežano provedivim u ovoj školskoj godini. Ta je odluka bila jednako tako u javnoj raspravi, ali javnost nikada nije vidjela rezultate niti te javne rasprave. Odluka sadrži tri članka; (I) Uvođenje Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, (II) Stručno usavršavanje učitelja, nastavnika i stručnih suradnika vezano uz provedbu Programa provodi Agencija za odgoj i obrazovanje, (III) Priloženi Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.

Time su Ministarstvo i Agencija za odgoj i obrazovanje i javno prekinuli suradnju s organizacijama civilnoga društva koje su bile aktivne u ovom procesu. Osim međupredmetno u svim osnovnim i srednjim školama, u školskoj godini 2014./2015. predmet Građanski odgoj i obrazovanje eksperimentalno je proveden kao zaseban izborni predmet za 8. razrede u 34 osnovne škole. Rezultati eksperimentalnih provedbi još uvijek nisu objavljeni za javnost niti je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta donijelo odluku da li će se i na koji način nastaviti provedba u predstojećoj školskoj godini, 2015./2016.

Neodgovarajući model provedbe građanskog odgoja i obrazovanja administrativno je opteretio nastavnike i stručne suradnike te nametnuo provedbu međupredmetnog sadržaja u predmetno orijentiranom obrazovnom sustavu i to putem nastavnika koji nisu za to educirani i za koje sustav nije omogućio stručno usavršavanje. Agencija za odgoj i obrazovanje nije omogućila odgovarajuće i redovito stručno usavršavanje nastavnika stoga su mnogi posljednjih godina pohađali stručna usavršavanja za nastavnike koje su provodile organizacije civilnoga društva. Dosadašnja je praksa omogućavala da se navedene edukacije uključe u sustav koji omogućuje nastavnicima stjecanje bodova za određenu edukaciju ili je pak Agencija supotpisivala potvrde o stručnom usavršavanju. S obzirom da je usporedo sa prekidom suradnje u procesu razvijanja i uvođenja modela građanskog odgoja i obrazovanja u škole, Agencija prekinula ova dva oblika suradnje s organizacijama civilnoga društva bez jasnog i formalnog objašnjenja, postalo je jasno kako Agencija nikada nije raspolagala sustavom jasnih kriterija i procedura o stručnom usavršavanju nastavnika.

Ovo je partikularno pitanje otvorilo šire pitanje upravljanja ovom i drugim agencijama za obrazovanje kao i upravljanje cjelokupnim obrazovnom sustavom te nedostatak koordinacije i koherentnosti ključnih aktera obrazovne politike. Dok s jedne strane Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u svojim natječajima za izvaninstitucionalno obrazovanje postavlja uvjete formalne suradnje sa školama, s druge strane Agencija za odgoj i obrazovanje te iste organizacije civilnoga društva udaljava od škola i nastavnika. Pitanje upravljanja na sebe veže neminovno i neovisnost škola i drugih odgojno-obrazovnih ustanova u načinu upravljanja i svakodnevnog rada škola čime se ističe visoka centraliziranost obrazovnog sustava na makro razini koja se preslikava u ravnateljsku centralnu poziciju na mikro razini. To

sve govori o visoko hijerarhiziranom sustavu u kojemu je teško demokratizirati odnose i omogućiti minimalnu participativnost školskih djelatnika u učenika. Dodatno, u ovakvom je sustavu formalna uloga Vijeća učenika i Vijeća roditelja svedena na ispunjavanje zakonske obaveze imenovanja tih tijela koja nemaju nikakav formalni utjecaj niti otvoren prostor za djelovanje.

Kurikularna reforma

Na sjednici Hrvatskog Sabora održanoj 17. listopada 2014. usvojena je Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Jedna od prvih mjera s kojom je krenula realizacija Strategije jeste osnivanje Ekspertne radne skupine za provedbu Cjelovite kurikularne reforme koja ima zadatak koordinirati cjelokupni proces Kurikularne reforme. Predviđeno je da će na kurikularnoj reformi raditi oko ukupno 300-tinjak stručnjaka organiziranih u različite stručne radne skupine. Sudeći prema objavljenim javnim pozivima za formiranje stručnih radnih skupina za izradu prijedloga predmetnih kurikuluma te kurikuluma međupredmetnih tema, izgledno je kako je građanski odgoj i obrazovanje predviđen samo kao međupredmetna tema, no ne i kao zaseban obvezni predmet.

Ova reforma usmjerena je na napuštanje koncepta nastavnih planova i programa razvijanjem kurikulumskog pristupa. Razvijanje nacionalnih okvirnih i predmetnih kurikuluma pretpostavlja orijentiranost na samog učenika/icu i ishode kojima se teži od kojih je građanska kompetencija jedan od ključnih ishoda. Ishodi pretpostavljaju kompetencije koje se nastoje razviti kod učenika na kraju pojedinih obrazovnih ciklusa i planiranje nastave i rada od ishoda kontinuirano podsjeća praktičare da se vrate na učenika i svaki puta krenu od njega samog, a ne od teme koje trebaju poučavati. Krajem 2015. godine očekuje se završetak prijedloga okvirnih i predmetnih kurikuluma te javna rasprava o prijedlogu.

Organizacije okupljene u GOOD Inicijativu za sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovni sustav pozdravljaju kurikularnu reformu kao nužan korak naprijed u osuvremenjivanju hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava. Na pragu kurikularne reforme očekujemo priliku za sustavno i kvalitetno uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja kroz horizontalnu i vertikalnu provedbu, napuštanje metoda reproduktivnog usvajanja znanja, snažniju integraciju demokratskih i participativnih metoda poučavanja, smanjenje obvezatnosti i povećanje izbornosti predmeta te usvajanje opipljivih i konkretnih vještina učenika stavljajući učenika u središte procesa učenja. Kurikularna reforma je prilika za demokratizaciju škola i kvalitetnije sudjelovanje učenika i nastavnika u životu škola te stoga GOOD inicijativa traži od obrazovnih vlasti konsenzualnu odluku o podršci vrijednostima, modelu i metodama građanskog odgoja i obrazovanja.